

5. Багдасаров Л. М. Психологія і педагогіка : курс лекцій / Л. М. Багдасаров. – Суми : СВАКУ, 1996. – 141 с.
6. Барабанщиков А. В. Психология подростка : учебник / Барабанщиков А. В., Давыдов В. П., Утлык С. П. – М. : Владос, 1996. – 240 с.
7. Вашека Т. В. Діагностика та профілактика суїцидальної поведінки в підлітковому віці / Т. В. Вашека // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 6. – С. 64–66.
8. Довлатянц О. О. Роль біологічних і соціальних факторів у суїцидальній поведінці підлітків / О. О. Довлатянц. – Харків, 2004. – 250 с.
9. Дюркгейм Е. Самогубство : соціологічне дослідження / Дюркгейм Е.; пер. з фр. Л. Кононович. – К. : Основи, 1998. – 519 с.
10. Єфімов О. Є. Суїцидальна поведінка : деякі соціально-психологічні аспекти / О. Є. Єфімов – Харків, 2000 – 290 с.
11. Єфімов О. Є. Суїцидальна поведінка : деякі соціально-психологічні аспекти / Єфімов О. Є. – Харків, 2000 – 290 с.
12. Иванов, В. Защита от суицида / В. Иванов // Независимое военное обозрение. – 2011. – № 42. – С. 10–12.
13. Караяни А.Г. Прикладная психология / Караяни А.Г., Сыромятников И.В. – СПб. : Питер, 2006. – 480 с. 36
14. Кобильченко В. Проблема суїциду / В. Кобильченко // Психологія суїцидальної поведінки, корекція, профілактика : збірник наук. праць / за ред. С.І. Яковенка. – К. : РВВКІВС, 2000. – С. 17–21.

Петрик Т.

Науковий керівник – доц. Свідерська Г. М.

ЕМОЦІЙНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДИТИНИ ТА ЇЇ АДАПТАЦІЯ ДО ШКОЛИ

Реалії сьогодення вимагають підвищеної уваги науковців до проблеми збереження психологічного здоров'я школярів. У цьому контексті актуальними є роботи з психопрофілактики виникнення емоційного неблагополуччя дитини в умовах освітнього простору шляхом здійснення моніторингу і корекції його параметрів (І.В.Дубровіна). Особливий інтерес викликають дослідження, в яких аналізується проблема організації психологічного супроводу школярів, який зорієнтований на створення в освітньому середовищі умов для кооперації всіх суб'єктів освітнього процесу з метою забезпечення їхнього емоційного благополуччя (К.В.Бурмістрова, М.Р.Бітянова та інші).

Як відомо, молодший шкільний вік характеризується підвищеним ризиком виникнення психосоматичної патології та нервово-психічних зривів дитини, порівняно з дошкільним періодом, що пов'язано з розширенням кола значущих ситуацій, які можуть викликати у неї негативні емоційні переживання. За таких умов у нашому суспільстві дуже гостро постає проблема адаптації дитини та збереження її психічного здоров'я стало темою нашого дослідження.

Для нашого дослідження важливим є положення про те, що емоційне благополуччя дитини є базовим компонентом, який забезпечує її психологічне здоров'я (О.В. Запорожець, Я.З. Неверович, А.Д. Кошелева та інші), а, відповідно, такі загострені емоційні розлади як дитячий страх, тривожність не можуть розглядатися нормативними показниками психологічного здоров'я дитини (О.І. Захаров).

У сучасній науковій літературі адаптація розглядається на біологічному, психологічному, соціальному і педагогічному рівнях. Роботи Б. Ананьєва, Л. Виготського, О. Лурії, А. Ухтомського, Д. Узнадзе та інших вчених є теоретико-методологічною основою обґрунтування адаптації дитини як психологічного та загально біологічного феномену.

Проблема сутності емоцій і почуттів, їх функцій, з'ясування певних аспектів емоційного розвитку дітей шкільного віку була предметом вивчення багатьох психологів, зокрема Л.С.Виготського, В.К.Вілюнаса, Б.І.Додонова, К.Ізарда О.М.Леоньєва, Г.С.Костюка, Я.Рейковського, С.Л.Рубінштейна, Л.І.Божович, Л.А.Венгера, Г.О.Люблінської та інших.

Метою статті є теоретично розкрити особливості зв'язку між емоційним благополуччям та адаптацією першокласника.

Сучасна школа — це серйозне фізичне, інтелектуальне, психологічне та соціальне навантаження для організму першокласника. Адже ритм його життя повністю змінюється. І якщо з інтелектуальним навантаженням більшість дітей може впоратися, то із соціально-особистісним — зазвичай ні. Аби дитина змогла успішно адаптуватися до умов школи, батьки мають забезпечити формування в неї основи її соціальної компетентності у дошкільному віці, де вибудовується ієрархія мотивів та їх супідрядність. Також окрім батьків, для учня початкової школи головною фігурою соціуму, в який він потрапляє з початком навчання, є педагог. Це вказує на необхідність більш пильної уваги не тільки до формування педагогічних функцій і умінь, а й особистісних характеристик вчителя.

Емоційне благополуччя — одна з базових якостей життя людини, важлива умова збереження фізичного та психічного здоров'я. Його фундамент закладається в дитячому віці та є необхідною умовою розвитку дитини [4, с. 195].

Емоційне благополуччя – це базове почуття емоційного комфорту, що забезпечує довіру й активне ставлення до світу. Воно проявляється в переважному позитивному тлі настрою, у стилі переживання результатів дій, успіхів і невдач, у розвитку пізнавальної мотивації, у ставленні до оцінки дорослого, у розвитку самоконтролю, переживанні сімейної ситуації. Забезпечується емоційне благополуччя проявом турботи дорослого й демонстрацією дитині свого позитивно-емоційного ставлення до неї [2, с.180].

Беззаперечним є факт, що повноцінне психологічне здоров'я дитини може забезпечити лише благополучна сім'я. Так, емоційне спілкування з батьками стимулює розвиток емоційної сфери дитини. Проте існує і зворотній вплив - розвинута емоційна сфера визначає характер і ефективність процесу спілкування. Саме за такого взаємовпливу дитина набуває навичок встановлення і продовження контакту в певних ситуаціях, вчиться розпізнавати емоційний стан співрозмовника, порівнюючи його зі своїм. Цей досвід стає допоміжним інструментом у спілкуванні з дорослими та однолітками поза межами сім'ї.

Більш детальний аналіз родинних стосунків дозволив науковцям виділити такі критерії психологічного здоров'я сім'ї дитини:

1. Позитивний психологічний простір родини, який складається з психологічної компетентності членів сім'ї та якості їх взаємин. Це адекватна ступінь емоційного зв'язку між членами родини за відсутності видів негармонійного сімейного виховання. Відповідно, соціально-психологічний клімат сім'ї багато в чому визначається вмінням вирішувати проблеми у сфері взаємовідносин між її членами.

2. Адаптація сімейної системи до вступу дитини до школи. Під соціально-психологічною адаптацією розуміється оволодіння особистістю новою роллю при входженні в нову соціальну групу. Адаптація сімейної системи передбачає адаптацію не тільки дитини, а всієї її родини до соціального оточення школи, узгодження цілей, ціннісних орієнтацій, норм і традицій між усіма учасниками взаємодії.

3. Адекватна взаємодія сім'ї та школи: дитини з однолітками, батьками і педагогами, батьків і педагогів [4].

У психологічних дослідженнях значне місце в питаннях впливу на особливості емоційного самопочуття молодших школярів і формування самооцінки учня відводиться оцінці якості учбової діяльності і поведінки учня з боку вчителя. О.І. Ліпкіна у своїх дослідженнях переконливо доводить, що протягом перших років навчання дитини в школі оцінка вчителя формує її самооцінку, яка потім починає визначати її успішність, самопочуття і бажання ходити до школи [3].

Особистісно зорієнтований тип педагогічної взаємодії також сприяє успішній адаптації дитини до шкільного середовища. Це виявляється в тому, що у маленького учня формується позитивне ставлення до школи й учбової діяльності, а формування внутрішньої позиції школяра не супроводжується збільшенням невротичних проявів. Разом з тим найбільш поширеною причиною виникнення синдрому психогенної шкільної дезадаптації у молодших школярів виступають особливості взаємодії в системі "учень – вчитель"[5].

Перший рік навчання в школі, надзвичайно складний для дитини, оскільки їй необхідно пристосуватися до нових умов життя. Виду діяльності, обов'язків, статусу, оточення. Шкільна адаптація – це пристосування дитини до вимог школи й умов шкільного навчання, які є для неї новими, незвичними порівняно з умовами дитячого садка або сім'ї. Від сприятливості протікання цього процесу залежить не тільки успішність навчальної діяльності, а й комфортність перебування в школі, здоров'я дитини, її позитивне ставлення до оточення.

Пристосування дитини до школи відбувається не відразу. Не день і навіть не тиждень потрібні для того, щоб освоїтися в школі по-справжньому. Це досить тривалий процес, пов'язаний із значним напруженням усіх систем дитячого організму.

Слід наголосити, що процес адаптації дитини до школи та навчання, розглядається вченими в декількох аспектах:

- Фізіологічний – передбачає пристосування першокласника до нового режиму навчання та життя.
- Психологічний – полягає в прийнятті дитиною нової системи вимог, пов'язаної із виконанням навчальної діяльності.

- Соціальний – пов'язується із входженням дитини в учнівський колектив.

Серед умов, які безпосередньо чи опосередковано впливають на протікання процесу адаптації дитини до школи, вчені перераховують наступні:

- позитивне ставлення до дітей зі сторони батьків і педагогів;
- задоволення дитини від спілкування з оточуючим середовищем, суспільством;
- адекватне оцінювання дитиною себе у колективі, свого статусу в групі ровесників;
- функціональна готовність дитини до навчання в школі;
- цілісна й благополучна сім'я;
- гуманістичні методи виховання дитини.

Як бачимо, проблема адаптації дітей до школи є досить розповсюдженою та потребує уваги зі сторони батьків, педагогів а також супроводу психологів. Якщо весь адаптаційний процес першокласника у школі відбуватиметься під психологічним супроводом, відповідно його соціалізація, навчальна успішність будуть більш ефективними.

Для молодшого школяра сфера соціальної взаємодії зі значущими дорослими стає одним із основних чинників, що зумовлює особливості його емоційного благополуччя як базового компонента, який забезпечує адаптацію дитини.

Залежно від ставлення учителя до молодшого школяра у останнього виникає почуття впевненості

або невпевненості в собі і відповідна до модальності цих почуттів – самооцінка. Під впливом оцінки дорослого у дитини формується тип мотивації поведінки і діяльності, виробляється настановлення на досягнення успіху або уникнення невдач. Більшість авторів підкреслюють значення доброзичливого ставлення педагога до дітей для створення продуктивної емоційної атмосфери шкільного середовища. Лише за цієї умови у молодшого школяра формується інтерес до знань. Все це, разом узятє, дає підстави для висновку про те, що особливості взаємин вчителя з молодшими школярами є важливим чинником збереження їхнього психологічного здоров'я.

Збереженню здоров'я дитини сприяє також адаптація до нового соціального оточення школи не тільки дитини, а всієї сімейної системи. Включення дитини до цієї системи, узгодження дій між всіма її учасниками, наявність особистісно зорієнтованого типу педагогічної взаємодії сприяють появі суб'єктивного переживання школярем того, що його люблять, що він значущий для дорослих. Родина є невичерпним джерелом життєвого досвіду, духовних сил, моральності, де дитина проходить процес соціалізації та отримує перші уроки життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаптація дітей до школи // Початкова школа. – 2002. – С. 12 – 21.
2. Амонашвили Ш. В школу - с шести лет / Ш. Амонашвили. – Минск: Педагогика, 1986. – 176 с.
3. Гатанов Ю.Б. Психологические особенности влияния стиля педагогической деятельности на мотивацию учения учащихся : Дис. канд. психолог. наук / Ю.Б.Гатанов. – Л.: ЛГПИ, 1990. – 124 с.
4. Давлетбаева З.К. Супружеские отношения как фактор психического здоровья детей дошкольного возраста : Дис. ... канд. психолог. наук. / З.К.Давлетбаева. – Самара, 2005. – 191 с.
5. Дубровина И. Рабочая книга школьного психолога / И. Дубровина, М.Акимова, Е. Борисова. – Москва: Просвещение, 1991. – 303 с.
6. Смирнова Е.О. Психология ребенка: от рождения до 7 лет / Е.О.Смирнова. – М., 1994. – 264.

Кубик С.

Науковий керівник – асист. Гончаровська Г.Ф.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТОЛЕРАНТНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Постановка наукової проблеми. Формування толерантності у міжособистісних стосунках і виховання толерантності у підростаючого покоління займає центральне місце та є значущим у багатьох наукових дослідженнях в Україні та за кордоном. Психологічні дослідження аспектів толерантності проводяться у напрямку вивчення толерантності як якості особистості, що в подальшому дозволяє їй успішно взаємодіяти з іншими та надає можливість у майбутньому функціонувати в умовах мультикультурного суспільства. В підлітковому віці центральне місце в житті займає спілкування з товаришами, яке є важливим чинником формування толерантності. Спілкування в цьому віці набуває такої цінності, що нерідко відтісняє на другий план навчання і навіть стосунки з рідними. На сьогоднішній день не достатньо розробленими є підходи щодо вирішення проблеми формування толерантності у підлітків, недостатньо обґрунтованими є психологічні особливості толерантності в підлітків. Інтерес до феномену толерантності у підлітковому віці значно зростає в умовах збільшення кількості підлітків, які мають труднощі у встановленні позитивних контактів, взаємостосунків з ровесниками та батьками, що є результатом впливу різноманітних чинників в процесі соціалізації даної вікової категорії осіб.

Мета статті – теоретично проаналізувати феномен толерантності як загальнолюдської проблеми та розкрити психологічні особливості формування особистості в підлітковому віці.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проаналізувавши психологічну літературу, можна сказати, що на проблему толерантності звертали увагу багато таких учених як: Дж. Лорен, Ю. Жмирова, О. Сліпущко, С. У. Гончаренко, А. А. Погодіна, О. Ю. Клепцова, Є. Бистрицький, Е. Гуссерль та інші. Всі вони здійснили певний внесок у розширення ґрунтовних знань про толерантність. Зокрема, Дж.Лорен виокремив типи толерантності: психологічну, правову або юридичну, богословську або догматичну; Ю. Жмиров охарактеризував основні види толерантності: міжособистісна, інтелектуальна, етнічна, конфесійна, міжкультурна, гендерна, сексуальна, медична, вікова, соціальна; О. Ю. Клепцова вказує на своєрідне осмислення проблеми толерантності у філософії, соціології, етиці, психології, медицині, біології, а також в математиці і логіці [4]; С. У. Гончаренко розглядав толерантність як терпимість до чогось, наприклад до чужої позиції, думки тощо [3]; Є. Бистрицький наголошував на кризі класичного та модерного підходів до толерантності, він робить висновок про те, що за сучасних умов толерантність означає можливість знаходження у ситуації паралельного співіснування з усім «інакшим». Він вказував на культурні світи індивідів, тобто на локальний спосіб буття людей, на їхню повсякденність, яка визначає їх поведінку та зв'язки у суспільстві – особисті переживання, розуміння сенсу життя, почуття страху тощо [1]. Значне місце у працях науковців посідає вивчення толерантності в контексті ціннісно-смыслового підходу (Н.А.Асташова, О.А.Бенькова, С.Д.Максименко, Г.У.Солдатова